

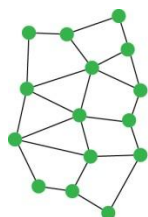
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdelávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Analýza pro stanovení prioritních oblastí strukturální pomoci EU na období 2014-2020 pro rozvoj Moravskoslezského regionu.

MOSUR

**MEZIOBOROVÁ SÍŤ
UDRŽITELNÉHO ROZVOJE**

OP VK CZ.1.07/2.4.00/17.0130

1 KVALITA ŽIVOTA

Tato analýza je výstupem stejnojmenné odborné praxe dvaceti vysokoškolských studentů a pedagogů v prostředí komerční firmy Ivan Gabal Analysis and Consulting (Na baště sv. Jiří 259/9, 160 00 Praha 6). Firma, se od roku 1994 věnuje realizaci zakázek založených na výzkumu a hlubší analýze dat a informací v oblasti veřejného mínění, společenské dynamiky politického vývoje, marketingu a médií. Odborná praxe studentů se uskutečnila v rámci projektu MOSUR „Mezioborová síť spolupráce pro policy development v oblasti udržitelného rozvoje“ podpořeného z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Stáž byla realizována v akademickém roce 2011 – 2012 pod záštitou koordinátora projektu, Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze.

Studenti a pedagogové, kteří se podíleli na vypracování analýzy:

prof. ing. Jiří Kern, CSc.
prof. ing. Dušan Smolík, DrSc.
doc., ing. Jan Sucháček, Ph.D.
ing. Magdaléna Drastichová, Ph.D.
ing. Jan Malinovský, Ph.D.
RNDr. Osvald Milerski, CSc.
ing. Marcella Šimíčková, CSc.
RNDr. Ivan Šotkovský, Ph.D.
ing. Renáta Václavková
ing. Jiří Adamovský
ing. Lucie Holešinská
Mgr. Martina Krpcová
Mgr. Martina Stachoňová
Tereza Gelnarová
Bc. Barbora Janovská
Radek Karch
Anna Kociánová
Bc. Andrea Říčná
Bc. Nela Sattlerová
Jaroslav Urminský

1 KVALITA ŽIVOTA

HYPOTÉZA

Oblast, v které se zhodnocuje rozvoj. Předpoklad stagnace kvality života jako indikace potřeby strukturální pomoci a restrukturalizace rozvoje regionu.

1.1 Populační velikost a migrační chování obyvatel MSK

1.1.1 Moravskoslezský kraj mění zásadně za posledních dvacet let dynamiku populační velikosti. Více než jedno století do roku 1991 vykazoval nejvyšší nárůst počtu obyvatel jak migrací, tak přirozenou měnou. Dlouhodobě výrazně rostoucími hodnotami v letech 1890 až 1991 byl po pražském regionu krajem nejdynamičtějším. Za posledních dvacet let se jeho situace zcela obrátila. Zaznamenal dokonce pokles obyvatel o 3,7 %, což byla největší ztráta populační velikosti mezi českými kraji. Ve stejném období přitom deset krajů populačně rostlo, nejvíce pak Středočeský (přírůstek o 14,5 %) a Praha hlavní město (nárůst o 4,8 %).

1.1.2 Nejvíce obyvatel trvale bydlelo v MSK v roce 1994 a to v počtu necelých **1,29 mil.** To odpovídá také poválečné kulminaci počtu obyvatel v ČR. Od roku 1995 počet obyvatel Moravskoslezského kraje ubývá a za posledních šestnáct let tak klesl o 35 tisíc (výrazně nejvíce ze všech krajů ČR). ***Moravskoslezský kraj byl jediným krajem, který ztratil populaci díky záporným hodnotám migračního salda*** (přes 20 tisíc). Ale záporného migračního salda kraj dosahuje už od poloviny sedmdesátých let 20. století. Přitom ztráty přirozenou měnou kraj zaznamenává až od poloviny 90. let minulého století. ***Hodnota migračního úbytku se v posledních letech pohybuje mezi 2 až 4 tisíci ročně*** (v roce 2009 ztráta 3 tisíce, v roce 2010 4 tisíce a v roce 2011 2,5 tisíce obyvatel). Po celá 90. léta minulého století až do roku 2008 měl Moravskoslezský kraj nejvíce obyvatel. Ale od roku 2009 je třetí až za krajem Středočeským a Hlavním městem Prahou.

1.2 Naděje na dožití obyvatel MSK

1.2.1 Naděje na dožití je u mužů MSK dlouhodobě druhá nejhorší z krajů ČR. Horší hodnoty vykazuje pouze kraj Ústecký, kde však od roku 2003 dochází k pozvolnému narůstání délky života. Oba kraje sice zvýšily za posledních deset let naději na dožití mužů o dva roky, ale s výjimkou krajů Karlovarského, Zlínského, Ústeckého, Pardubického a Jihomoravského u všech ostatních osmi krajů došlo k navýšení naděje na dožití o 2,5 a více let. Nejdéle žijí muži v Praze, a to o téměř 4 roky déle než v muži v MSK.

1.2.2 Naděje na dožití žen MSK je dlouhodobě třetí nejhorší z krajů ČR hned po Ústeckém a Karlovarském kraji. Jenom v těchto třech krajích dosud hodnota ukazatele nepřekročila 80 let. Nejdéle žijí ženy v Praze, na Vysočině a v Jihomoravském kraji (přes 81 let). Nejdéle žijí ženy v Praze, ale jen o 1,5 roku déle než v MSK.

1.2.3 Podstatnější jsou tak rozdíly v naději na dožití u mužů podle krajů ČR. Za statisticky významně nižší hodnotou naděje na dožití při narození mužů Moravskoslezského kraje můžeme vidět především zhoršené pracovní

1 KVALITA ŽIVOTA

podmínky (v podnicích těžebního, hutnického a strojírenského průmyslu), nižší péči o vlastní zdraví, méně důsledný životní styl v souvislosti s nižší vzdělaností úrovní mužské populace MSK a v neposlední řadě zhoršenou kvalitou ovzduší v závislosti na výrazné koncentraci hutních a strojírenských provozů v kraji.

1.3 Kvalita života

1.3.1 Atraktivita Moravskoslezského kraje jako „místa pro život“ je od politických a ekonomických změn po roce 1989 nízká. Dokládá to také mezi kraji nejvyšší a přetrvávající záporné saldo migrace. Co tedy zajímá občany a individuální představitele firem, jakou mají představu o kvalitě svého života v regionu? Zajímají se o dostupnost a kvalitu života v oblastech: životního prostředí, bytového zázemí, pracovních příležitostí, trávení volného času, služeb a péče o občany, školství, estetickou architektonickou kvalitu území, a v poslední době také silněji vnímají jakési měkké faktory image regionu, pocitu bezpečí. Mezi atraktivní místa pro život (Kadeřábková 2008) můžeme řadit ty, které nabízejí dostatek ekonomických příležitostí s vysokou mírou finančního ohodnocení, ale také diverzifikovanou nabídkou příležitostí pro využití volného času.

1.3.2 Na základě sledovaných indikátorů bylo zjištěno: nižší počet školských zařízení po přepočtu na obyvatele, nižší atraktivita vysokého školství, nižší možnosti kulturního vyžití občanů. V těchto ukazatelích se region pohybuje na nižších příčkách ve srovnání s ostatními regiony ČR (ČSU). Bariérou zůstává nižší architektonická kvalita území, významné sídlištní plochy apod., či nedostatek architektonických skvostů, které by vytvářely dominanty regionu. Významnou bariérou pro kvalitu života je pocit bezpečí a zvýšená kriminalita, stále zhoršující se životní prostředí a nedostatek pracovních příležitostí. Tyto oblasti jsou řešeny v následujících kapitolách, ale zcela jistě souvisí s postojem občanů vůči představám ke kvalitě života a ochotou žít v regionu. V ostatních oblastech má region zajištěn dostatečné zázemí. Prozkoumána byla také oblast dostupnosti sociálních služeb, lékařské péče, možnosti sportovního vyžití, možnosti pro trávení volného času, bytové výstavby (ČSU).

1.4 Nemocnost a úmrtnost obyvatel MSK

1.4.1 Na základě ukazatele standardizované hrubé míry úmrtnosti vykazuje MSK u mužů dlouhodobě druhé nejhorší hodnoty (10,8 5‰) hned po kraji Ústeckém. Výrazně nejlepší hodnotu má mužská populace Prahy (8,08 ‰). Navíc se rozdíl ve standardizované úmrtnosti mezi MSK a Prahou za poslední dekádu zvýšil o 0,2 ‰ na téměř 2,8 ‰. Jde tak o statisticky velmi významný rozdíl. Při srovnávání úmrtnosti podle krajů u populace žen zjistíme, že dosahují podstatně nižších hodnot než muži (5,96 ‰). Přesto i v těchto ukazatelích je dnes MSK třetím nejhorším, ale rozestupy jsou u ženské populace podstatně menší a statisticky tak méně závažné.

1 KVALITA ŽIVOTA

1.4.2 Od roku 2001 roste v české populaci váha zemřelých na nemoci dýchací soustavy (5,5 %) a jde o skupinu 4. nejvíce zastoupenou po nemocích oběhové soustavy (50 %), novotvary (27 %) a vnější příčiny smrti (6 %). Z hlediska příčin smrti diferencovaných podle krajů vykazoval nejvyšší kardiovaskulární úmrtnost u mužů kraj Moravskoslezský a Ústecký, u žen tytéž kraje v obráceném pořadí. Nejvyšší standardizovanou míru úmrtnosti na nemoci dýchací soustavy u mužů vykazovaly v roce 2010 kraje Ústecký, Pardubický, Karlovarský a Moravskoslezský. Ale u žen MSK to byla jenom průměrná hodnota a celkově až 9. místo. Není tak vidět výraznější závislost mezi úmrtími na nemoci dýchací soustavy a kvalitou ovzduší v Moravskoslezském kraji. I v tomto analytickém pohledu je zřejmé, že horší hodnoty nemocnosti a úmrtnosti v kraji jsou ovlivněné především celkovým životním stylem a ochranou vlastního zdraví, která zejména u mužské populace kraje není na dobré úrovni. Ke zlepšení zdravotního stavu by přispěly opatření podporující kulturně vzdělávací systém v regionu, podporování tvorby pracovních míst mimo zdravotně riziková odvětví (těžební průmysl, hutnické a chemické provozy). Z tohoto pohledu je proces restrukturalizace žádoucí, chybí ale vyšší podpora tvorby nových pracovních míst především v terciérní oblasti (věda, výzkum, vysoké školství, umělecké profese apod.).

1.5 Životní úroveň a spotřeba domácností (Indikátory k životné úrovni a spotřebě.)

1.5.1 Životní úroveň v podobě HDP na obyvatele v Moravskoslezském kraji patří ke středním v rámci krajů ČR. Avšak ukazatel čistého disponibilního důchodu domácnosti na obyvatele, který do jisté míry vyjadřuje úroveň materiálního bohatství domácností v jednotlivých regionech, patří k nejnižším mezi kraji v rámci ČR (2010). Toto je mimo jiné spojeno s vysokou mírou nezaměstnanosti, která patří k nejvyšším mezi kraji. Míra zaměstnanosti je naopak nejnižší mezi kraji ČR.

1.6 Bezpečí/pocit nejistoty

1.6.1 Z hlediska bezpečí či pocitu nejistoty je MSK druhým nejrizikovějším regionem ČR. Horší situace je pouze v Ústeckém kraji (MV ČR 2010). Zjevná je výrazná diference situace v jednotlivých okresech MSK. Nejvíce problémovými jsou okresy Ostrava-město a Karviná, jež jsou řazeny mezi nejrizikovější oblasti v ČR vůbec. Okres Ostrava-město je dle indexu rizikovosti druhou nejhorší lokalitou v zemi (MV ČR 2010), což ostatně vnímají i samotní obyvatelé Ostravy. Je potřeba zmínit, že v roce 2010 bylo na území města Ostravy identifikováno čtrnáct sociálně vyloučených (romských) lokalit.¹ Další deset lokalit se nachází v okolních městech (Havířov, Karviná, Orlová). V ostravských vyloučených lokalitách podle kvalifikovaného odhadu žije více než 5500 obyvatel, dalších téměř 5000 pak

¹ Kvasnička, Radim (2010): *Popis sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska*. Praha: Agentura pro sociální začleňování.

1 KVALITA ŽIVOTA

žije v lokalitách ve třech zmíněných městech.² Ve většině případů se jedná o velké lokality s několika sty obyvatel. Ostravsko, potažmo celý Moravskoslezský kraj, se od ostatních regionů v ČR liší tím, že zde převažují vyloučené lokality s více než třemi sty obyvatel, zatímco jinde převládají lokality menší (do sta, maximálně tři set obyvatel).³ V souvislosti s velikostí sociálně vyloučených lokalit, jež lze v prostředí MSK směle považovat za ghetta obecně platí, že čím větší lokalita, tím větší je pravděpodobnost vysokého výskytu kriminality a sociálně patologických jevů. Kriminalitu či bezpečnost na ulicích považuje 75 procent respondentů reprezentativního vzorku MSK za naléhavý problém (GAC 2010).

1.7 Znečištěné složky životního prostředí

1.7.1 Stav životního prostředí velmi silně ovlivňuje kvalitu života obyvatel. V oblastech se zhoršenou kvalitou životního prostředí je pravděpodobné, že bude i kvalita života horší. Oblastí dlouhodobě nejvíce postiženou zhoršeným stavem životního prostředí je Ostravská aglomerace, ve které žije převážná část populace MSK. Výrazné ovlivnění kvality života špatným stavem životního prostředí znázorňuje vyjádření reprezentativního vzorku obyvatel Ostravy, z nichž 93 procent považuje stav či nedostatečnou ochranu ovzduší a životního prostředí za vážný problém ve svém městě, potažmo regionu. Stav životního prostředí a ochrana ovzduší je podle Ostravanů největší problém krajské metropole. Ovzduší v místě bydliště je podle téměř 70-ti procent relevantního vzorku respondentů považováno za nejméně příznivý, tedy nejvíce negativní faktor s ohledem na vliv na zdraví obyvatelstva. Lidé, kteří přisuzují ovzduší negativní vliv na své zdraví, zároveň častěji než jiní uvádějí, že trpí únavou, nepravidelně dušností, záchvaty kašle, dýchavičností a velmi často i záněty dýchacích cest. Vyšší nemocnost uvádějí i v případě svých dětí (zejména jde o rýmu, záněty spojivek, záněty horních i dolních cest dýchacích a kašel). V porovnání s ostatními se také častěji domnívají, že se dožijí nižšího věku, než je průměr v ČR (GAC 2010). Z výše zmíněného vyplývá, že neuspokojivý stav životního prostředí působí na zhoršenou kvalitu života většiny obyvatel MSK.

² Do uvedeného počtu sociálně vyloučených lokalit a počtu jejich obyvatel nejsou zahrnuta zařízení, jež nejsou určena k dlouhodobému bydlení (ubytovny, hotelové domy, azylové domy), jež jsou nicméně v praxi často dlouhodobě užívána. V některých těchto zařízeních tvoří významnou část obyvatel sociálně vyloučené osoby či rodiny.

³ GAC (2006): *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: MPSV.

2 REGION

HYPOTÉZA

MSK je odlišný region od ostatních regionů ČR a v mnoha ohledech znevýhodňuje, ovlivňuje a omezuje rozvojové možnosti. Právě regionální odlišnost vyžaduje specifickou strategii a zaměření strukturální pomoci pro MSK.

2.1 Perifernost prostorové alokace

- 2.1.1 Poloha Moravskoslezského kraje je nevýhodná. Prvním argumentem je velká vzdálenost Ostravy od Prahy (národní metropole). Situace příhraničních území je považována za nevýhodnou pro jejich špatné dopravní spojení s centrem, vyšší náklady spojené s překonáváním hranic, placení cel, vyšší náklady na získání obchodních informací apod. Nemalý negativní vliv sehrává i to, že regionální metropole nejvíce vzdálená od Prahy, nemá tu možnost být „u toho“. Je snižována účast na jednáních různých komisí nebo být v kontaktu s lidmi, kteří navrhnou nebo dokonce rozhodují o zásadních otázkách ekonomického rozvoje.
- 2.1.2 V budoucnu by tak tomu ale nemuselo být. V globalizované ekonomice a integrující se Evropě se hodnocení polohy regionu mění v důsledku změn hodnocení jeho vnější dostupnosti. V éře globalizace se mění požadavky na dopravu, význam některých druhů dopravy se zmenšuje a u jiných naopak zvětšuje, čímž je také ovlivňována konkurenceschopnost příslušného regionu. Především jde o proces metropolizace, který výrazně ovlivňuje poptávku na přepravu. Slábnoucí hospodářské vazby města s jeho zázemím jsou nahrazovány stále silnějšími kontakty s jinými metropolemi a regiony v měřítku kontinentálním nebo i světovém. Z těchto důvodů je pro transformaci a rozvoj větších měst (regionů) klíčovým problémem rychlé spojení mezi spolupracujícími městy, někdy i hodně vzdálenými.
- 2.1.3 Moravskoslezský kraj i jeho regionální metropole má dobrou, zejména vnější dostupnost. Prochází jím 6. transevropský dopravní koridor, má již napojení na dálniční síť ČR a plánuje se napojení na dálniční síť PR a SR. K zásadní změně ve zvýšení kvality dostupnosti Moravskoslezského kraje by mohlo dojít napojením regionu na vysokorychlostní síť evropských železnic. Ministerstva dopravy ČR i PR dávají prioritu výstavbě vysokorychlostní tratě Varšava – Vídeň přes Katovice a Ostravu. Tím by se vytvořily předpoklady pro napojení VRT s leteckou dopravou (letiště Ostrava – Mošnov). MSK by tak získal nejmodernější spojení se „Světlem“

2.2 Vnitřní diverzita regionu

- 2.2.1 Relativně výraznou rozrůzněnost MSK (oproti jiným krajům i tím, že zde existuje diverzita několik typů, forem a s funkcemi) můžeme vymezit asi v těchto třech oblastech (vycházíme-li z): (i) v přírodních podmínkách, (ii) v hospodářských funkcích, dispozicích vývoje a (iii) v míře územně koncentrovaných funkcí. Stručně k obsahu těchto tří diverzit: ***diverzita v přírodních podmínkách*** obsahuje jak tři typy (a) přírodně-geografických

2 REGION

částí (vysokohorské a středněhorské jesenicko, středněhorské beskydsko a nízkohorské odersko), tak dvě (tři) typy diverzit (b) z hlediska znečištění životního prostředí (k tomu snad více v kapitole 7); diverzita **v hospodářských funkcích**, směrech vývoje rozrůžňuje tři hospodářské subsystémy: (c) hornicko-hutnicko-strojírenské velké podniky se silnou rigiditou k novým paradigmatům v MSK, ale s působností na globálních trzích, (d) střední a malé průmyslové podniky většinou s regionálním trhem závislé na hospodářských cyklech při inovacích a (e) zemědělsko-lesnické hospodářské funkce; **v míře územně koncentrovaných funkcích** jde snad o tři typy diverzity území: (f) jedno silně aglomerační území se společenským centrem, (g) tři či čtyři minipóly (z hlediska MSK) v okolí aglomerace u středně velkých měst, (h) průměrně urbanizovaná území tvořící poměrně významná část MSK s venkovským charakterem hospodaření a života a (j) neurbanizované i přírodně chráněná území.

- 2.2.2 Fundované argumenty zda a proč tyto, a jaké jsou důvody jejich důležitosti, však vyžaduje hlubší rozbor, studii, která i v duchu významu diverzit při krizových vlivech, nebyla zatím provedena.
- 2.2.3 **Relativně výrazná rozrůžněnost** MSK (asi v nejdůležitějších čtyřech oblastech) **se může** v dlouhodobém snažení lidstva o uniformitu, sjednocování společnosti (a současné trendy ke společné měně, v rámci globalizace sjednocování světový fenomén) **jevit jako „zaostalý nedostatek“ regionu** (a takto je spíše vnímána). V tomto směru zejména diverzita v ... představuje bariéru rozvoje.
- 2.2.4 Třírozměrná diverzita MSK (pouze uvedena výše v bodě 2.2.1) má naopak v sobě **potenciál pro stabilitu** funkčnosti celého regionu (MSK společnosti). V době krize, recese (záměrně zde neuvádíme zda-li jde o ekonomickou, fiskální, sociální apod.) může (na základě systémových teorií) region s diverzitami procházet v některých svých subsystémech (diverzitách) opravdovými problémy rozvoje, ale jako celek zůstává funkční. MSK toto postihlo po roce 1990, kdy krize hornického a hutního průmyslu (jedné ekonomické diverzity) nepostihlo sociální stránky společnosti MSK.

2.3 Dopravní infrastruktura (ne) vybavenost

- 2.3.1 Absence napojení rychlostními komunikacemi na dálniční síť ČR a okolní státy byla před otevřením části dálnice D1 spojující krajskou metropoli Ostravu se zbytkem země po dlouhou dobu považována za jednu z hlavních bariér rozvoje regionu. Od otevření dálnice uplynula pouze krátká doba a stále chybí dálniční napojení na Polsko a napojení rychlostními komunikacemi na Slovensko; není proto jisté, zda byla bariéra rozvoje regionu v tomto ohledu odstraněna. Přetrvává také problém chybějícího kvalitního silničního propojení nejvíce osídlených oblastí v rámci regionu, obchvatů měst a nedostačující infrastruktury v nich. Železniční síť v MSK je determinována historickým vývojem, přičemž došlo v posledních dekádách k modernizaci pouze některých tratí. Důležité bylo vybudování železničního koridoru, které však pouze reflektuje širší polohové poměry kraje. Ačkoli krajské letiště v

2 REGION

Mošnově disponuje velice dobrými technickými parametry, především ojedinělými parametry vzletové a přistávací dráhy a má statut mezinárodního letiště, ze strany vlastníka, tedy MSK, nedošlo k adekvátní podpoře širšího rozvoje letecké přepravy. V příhodném období tak nebyl dostatečně využit potenciál letecké přepravy v MSK a v současné době je oproti konkurenci v podobě letišť v Brně a Katovicích provoz značně poddimenzován. Souhrnně lze konstatovat, že i když došlo v rámci infrastruktury v MSK v posledních letech k určitému pokroku, relativní ukazatele (t.j. takové, které jsou vztaženy k počtu obyvatel či rozloze) s ohledem na populační velikost a sociálně-ekonomický význam kraje k přílišnému optimismu neopravňují.

2.4 Atraktivita

- 2.4.1 Moravskoslezský kraj je nejen subjektivně vnímán, ale také veřejně a v médiích spojen se svým špatným životním prostředím a riziky, které představuje zejména znečištěné ovzduší pro zdraví obyvatel. Tato okolnost podstatným způsobem snižuje jak atraktivnost MSK pro imigraci a trvalé usídlení, tak pro turistiku a rovněž, jak indikují některé studie zaměřené na konkurenceschopnost (EEIP 2012), také příchodu investorů a zvyšování konkurenceschopnosti zejména Ostravy, pro kterou představuje vyřešení životního prostředí, podle zmíněné studie (EEIP 2012) jeden ze tří fundamentů rozvoje a konkurenceschopnosti. Bariérou je nejen objektivní fakt, že mezi 10 nejvíce znečištěnými městy v roce 2011 bylo podle ČHMU plných 7 právě v regionu MSK, ale také, že tento stav je průběžně identifikován a reportován médií pro celou populaci ČR, čímž je MSK trvale a chronicky málo atraktivní. Podle analýzy online médií v ČR v roce 2011 se ze všech článků zabývalo Moravskoslezským regionem v různorodých souvislostech necelých 8% článků. V rámci všech článků věnovaných poškození životního prostředí se MSK týkalo 28%. V agendě poškozeného životního prostředí MSK dominuje před Prahou (20% podíl) a Ústeckým krajem, který se na publicitě poškozeného prostředí podílí 19%. Samotná Ostrava je pak předmětem prakticky poloviny všech článků online médií zaměřených na poškozené životní prostředí. Nicméně, a to je třeba zdůraznit v celkovém podílu všech článků týkajících se Ostravy zabírajících se otázkami životního prostředí pouze 2,4%, u Karviné 5%. Jinými slovy, poškození životního prostředí zdaleka nepředstavuje dominantní oblast mediálního zájmu o MSK a specificky Ostravu, ale v rámci agendy poškození životního prostředí mají MSK a zejména Ostrava dominantní pozici a mediální expozici. Podstatou této bariéry je, že se Ostrava do značné míry stala synonymem znečištění životního prostředí a zejména ovzduší, a v tomto smyslu vystřídala severočeská a pánevní průmyslová centra, stejně jako MSK vystřídal kraj Ústecký. (zdroj: Interní podkladová analýza Semantic Vision online českých médií v roce 2011).
- 2.4.2 MSK je charakterizován nízkým zájmem turistů zahraničních, ale i domácích. Zájem zahraničních turistů o region je výrazně nižší při srovnání s ostatními regiony. Pouze čtyři kraje mají nižší procentuální podíl zahraničních hostů (Pardubický, Zlínský, Olomoucký, Vysočina). Doba stráveného času na území regionu je spíše průměrná (2,9 dnů). Obrovskou bariérou rozvoje cestovního

2 REGION

ruchu je dopravní dostupnost MSK. Při srovnání počtu přepravených osob na letišti Mošnov s ostatními regionálními letišti (Brno, Katowice), je nutné konstatovat, že letiště Mošnov nevyužívá svého potenciálu a od roku 2010 stále klesá počet přepravovaných osob 279 tis. přepravených osob oproti 2,4 mil. přepravených osob v Katowicích. Počet lůžek pro ubytování turistů v MSK od roku 2010 neustále klesá. MSK (19,1 lůžek) patří mezi regiony s nejnižším počtem lůžek v ČR, nižší hodnoty vykazuje také kraj Středočeský (23,6 lůžek) a Ústecký (20,5 lůžek) s nejnižším počtem lůžek po přepočtení na tis. obyvatel. Z celkového počtu zahraničních turistů, kteří navštíví Českou republiku se pouze 1,4% turistů ubytuje v Moravskoslezském kraji, což je jednoznačně nejnižší počet ze všech regionů. Návštěvnost v regionu tvoří z 80% domácí turisté. Z celkového počtu domácích turistů, kteří využijí ubytovací služby v České republice, se ubytuje pouze 2,9 % v MSK, což je nejnižší výsledek při srovnání všech regionů. Využitelnost kapacity ubytovacích služeb byla v roce 2010 pouhých 29% v Moravskoslezském kraji. Zájem turistů je také ovlivňován vnější image regionu. Černá mediální nálepka pravděpodobně sehrává svou roli v oblasti zájmu turistů navštívit region.

- 2.4.3 Moravskoslezský kraj je z pohledu přílivu zahraničních investic přitažlivým místem pro příchod zahraničních firem, jejichž výše je po Praze a Středočeském kraji na třetí nejvyšší úrovni v rámci České republiky. Zahraniční investice mají evidentně pozitivní vliv na tvorbu nových pracovních míst a hospodářskou úroveň kraje. Zaměření zahraničních investic je však do značné míry ovlivněno charakterem a odvětvovou strukturou regionu, specifickou kvalifikací pracovní síly a úrovní mezd. Investice sebou přinášejí nízkou přidanou hodnotu ve smyslu inovativních, rozvojových možností. Vývojová centra sídlí mimo region a jsou zde lokalizovány především výrobní a montážní závody, u kterých je generována nižší přidaná hodnota pro růst konkurenceschopnosti a technologického rozvoje.

3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA MSK

HYPOTÉZA

Profilové charakteristiky složení obyvatel vykazují odchylky oproti ostatním regionům zejména ve vzdělanostní, ekonomické a zaměstnanostní skladbě s důsledky pro nízkou inovativnost obyvatel MSK.

3.1 Vzdělanostní struktura

3.1.1 Vzdělanostní strukturou se MSK kraj řadí k průměrným až nadprůměrným regionům ČR. Podílem obyvatelstva s alespoň středoškolským vzděláním je na tom Moravskoslezský kraj lépe než kraj Ústecký, Karlovarský, kraj Vysočina i kraj Olomoucký. Podílem vysokoškolsky vzdělané populace se Moravskoslezský kraj řadí na 5. místo v ČR po Praze, Jihomoravském kraji, Plzeňském kraji a Zlínském kraji. Moravskoslezský kraj je na tom solidně také z hlediska dosaženého vzdělání mladé populace ve věku 20-24 let: na 7. místě z hlediska středoškolského, na 8. místě z hlediska vysokoškolského vzdělání. Je také na 7. místě z hlediska účasti v úplném maturitním vzdělání.

Tabulka 3. 1: Přehled o počtech SVL v 10 městech

Město	Počet SVL	Odhad počtu obyvatel SVL
Bohumín	3	500 – 600
Bruntál ⁴	3	1.000 – 1.400
Frýdek-Místek	1	350 – 400
Havířov ⁵	3	1.550
Karviná ⁶	3	1.800
Krnov	2	600 – 700
Nový Jičín	2	250 – 325
Opava	2	175 – 250
Orlová	2	950 – 1.100
Ostrava ⁷	14	5.500
Celkem	30	12.625 – 13.625

3.1.2 MSK však výrazným způsobem zaostává v kvalitě vzdělání a ve vzdělanostní výkonnosti populace. Podle reprezentativních výsledků mezinárodních výzkumů PISA (OECD), který od roku 2003 pravidelně ve tříletých intervalech sleduje výsledky patnáctiletých žáků ve čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti a jejich dovednosti řešit problémy, žáci Moravskoslezského kraje systematicky výkonově zaostávají jak vůči průměru ČR, tak ostatním krajům. Spolu s žáky z Ústeckého kraje se ve všech sledovaných oblastech dlouhodobě nacházejí mezi posledními (ÚIV 2006, Palečková 2007, Palečková, Tomášek, Basl 2010). Podobný trend ukázaly analýzy testování v rámci Maturity nanečisto, kde maturanti

⁴ Lokální partnerství Bruntál (2011): *Strategický plán Lokálního partnerství Bruntál: Plán integrace sociálně vyloučených osob ve městě Bruntál*. Praha: ASZ.

⁵ Kvasnička, Radim (2010): *Popis sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska*. Praha: ASZ.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA MSK

z Moravskoslezského kraje dosahovali spolu s maturanty z Ústeckého kraje nejhorších výsledků v testu z českého jazyka, což byl jediný test, který psali všichni žáci (Ryška 2007).

- 3.1.3 Dostupná data ukazují, že špatné výsledky nelze jednoduše vysvětlit sociální a ekonomickou situací obyvatel kraje tak, jak je popsána prostřednictvím statistických ukazatelů. Odpověď nenajdeme ani v charakteristikách sítě škol. Moravskoslezský kraj má relativně nízký podíl základních a středních škol na 100 obyvatel ve srovnání s ostatními kraji v ČR (př. ÚIV 2010) a relativně malý podíl žáků ve víceletých gymnáziích (12. nejnižší v ČR). Z hlediska podílu na populaci přijaté do čtyřletých gymnázií se však Moravskoslezský kraj nachází na 6. místě (ÚIV 2011). Podprůměrné výkony žáků v národním i mezinárodním srovnání nejspíše indikují výkonnost škol a celkový propad vzdělanostní výkonnosti pod průměrné hodnoty.
- 3.1.4 Jednou z možných příčin podprůměrné výkonnosti škol a žáků je nadprůměrný podíl žáků ve speciálních školách a nadprůměrný počet základních škol působících v okolí vyloučených, zejména romských lokalit v Moravskoslezském kraji. Jde rovněž o lokality s vysokým podílem dlouhodobě nezaměstnaných rodin a špatné výsledky vzdělávání jejich dětí žijících v podprůměrných sociálních a ekonomických podmínkách a vzdělanostně znevýhodněných rodinách a celkovém prostředí lokalit. Školy s vysokými podíly romských žáků vykazují značně zhoršené výsledky jak v profilových předmětech (matematika, český jazyk), tak ve školních absencích a ve „vypadávání“ žáků během základní školní docházky, její nedokončení nebo přechody do speciálních škol (GAC 2009). Nezvládnutí vzdělanostní inkluze žáků ze sociálně vyloučených rodin a lokalit zasahuje i jejich spolužáky celkovým snížením vzdělanostní výkonnosti těchto základních škol a výrazným zhoršením šancí žáků těchto ZŠ na úspěšné zvládnutí středoškolského vzdělání, získání kvalifikace a kvalitu vzdělání schopnou obstát ve srovnání s výkonností škol a žáků jak v dalších regionech ČR, tak ve srovnání s dalšími zeměmi. Nízká výkonnost 15 letých žáků a studentů Moravskoslezského kraje je konstantou ověřenou v několika srovnávacích národních i mezinárodních výzkumech. Jako taková představuje silnou a kumulativní bariéru rozvoje obyvatel i regionu.
- 3.1.5 Nižší vzdělanostní výkonnost obyvatel MSK, při relativně shodné vzdělanostní struktuře ve srovnání s druhými kraji, lze rozpoznat také ve vybavenosti cizími jazyky. Anglicky v MSK umí 11 % a neumí 63 %, v ostatních regionech anglicky umí 19 % a neumí 55 % populace starší 15 let (Median, MML 2011). Vlastnímu sebevzdělávání se alespoň jednou měsíčně věnuje v MSK méně než pětina obyvatel (17 %), zatímco v ostatní regionech je to více než čtvrtina populace (26 %). Obdobné rozdíly se projevují v nižší IT gramotnosti obyvatel Moravskoslezského kraje, kde internet nepoužívá 43 % oproti 38 % v ostatních regionech (Median, MML 2011).
- 3.1.6 Podprůměrná vzdělanostní výkonnost obyvatel MSK ve srovnání s ostatními regiony se projevuje také v kulturní kvalitě života z hlediska čtenářství, kultury, zájmu o informace. Výkonově je pozice obyvatel MSK srovnatelná

3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA MSK

s Ústeckým krajem a oba regiony v těchto ohledech chronicky patří na poslední místa pořadí regionů ČR. S ohledem na opakovaná zjištění podprůměrné vzdělanostní výkonnosti žáků a studentů v uplynulých letech, lze nedostatečnou kvalitu a výkonnost vzdělání a nejspíše i školství MSK považovat za chronickou strukturální zátěž, která se bude projektovat s dnešními žáky i do budoucího vývoje MSK.

3.2 Podíly self-employed

3.2.1 MSK dlouhodobě disponuje nízkou podnikatelskou aktivitou a nízkým podílem osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) na zaměstnanosti, což je způsobeno dlouhodobou závislostí na velkých podnicích a nízkou inovativní schopností obyvatelstva v regionu. I přes rostoucí trend v počtu podnikatelů a OSVČ na zaměstnanosti v transformačním období se MSK stále řadí mezi kraje s nejmenším počtem OSVČ na zaměstnanosti. Naopak podíl zaměstnanců na zaměstnanosti je v MSK nadále nejvyšší (86,8 % v roce 2011).

3.3 Koncentrace sociálně vyloučených lokalit

3.3.1 Analýza sociálně vyloučených romských lokalit z roku 2006 identifikovala na celém území ČR celkem 310 sociálně vyloučených lokalit ve 167 obcích. V těchto lokalitách žilo v té době podle kvalifikovaných odhadů celkem 60 – 80.000 obyvatel. V Moravskoslezském kraji analýza identifikovala 30 lokalit s celkovým počtem 12,5 až 13,5 tisíc obyvatel. V Moravskoslezském kraji žije téměř pětina všech obyvatel sociálně vyloučených lokalit. V kraji přitom žije necelých 12 % obyvatel České republiky. Sociálně vyloučené obyvatelstvo je zde tedy poměrně výrazně nadreprezentováno. V koncentraci sociálně vyloučených lokalit jsou MSK spolu s Ústeckým krajem nejvíce zatížené regiony s relativně silnou nadreprezentací podílu na celkovém počtu vyloučených lokalit v ČR, i na celkovém podílu sociálně vyloučeného obyvatelstva.⁸

3.3.2 V roce 2010 bylo na území města Ostrava identifikováno čtrnáct sociálně vyloučených (romských) lokalit.⁹ Další deset lokalit se nachází v okolních městech (Havířov, Karviná, Orlová). V ostravských vyloučených lokalitách podle kvalifikovaného odhadu žije více než 5500 obyvatel, dalších téměř 5000 pak žije v lokalitách ve třech zmíněných městech.¹⁰ Ve většině případů se jedná o velké lokality s několika sty obyvatel. Ostravsko, potažmo celý Moravskoslezský kraj, se od ostatních regionů v ČR liší tím, že zde převažují

⁸ Zdroj: Není-li uvedeno jinak, vycházejí informace z analýzy GAC (2006): *Mapa sociálně vyloučených romských lokalit*. Praha: MPSV.

⁹ Kvasnička, Radim (2010): *Popis sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska*. Praha: Agentura pro sociální začleňování.

¹⁰ Do uvedeného počtu sociálně vyloučených lokalit a počtu jejich obyvatel nejsou zahrnuta zařízení, jež nejsou určena k dlouhodobému bydlení (ubytovny, hotelové domy, azylové domy), jež jsou nicméně v praxi často dlouhodobě užívána. V některých těchto zařízeních tvoří významnou část obyvatel sociálně vyloučené osoby či rodiny.

3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA MSK

vyloučené lokality s více než třemi sty obyvatel, zatímco jinde převládají lokality menší (do sta, maximálně tři set obyvatel).¹¹

- 3.3.3 Většinu lokalit charakterizuje vysoký (často více než 90 %) podíl romských obyvatel. Pro většinu lokalit je typická kumulace sociálních problémů. Mezi nejčastěji se vyskytující problémy zde patří vysoká míra (až 90 %) nezaměstnanosti, jež je často dlouhodobá a/nebo opakovaná, a s ní spojená špatná finanční situace domácností, předluženost a exekuce. S vyloučenými lokalitami také v různé míře souvisí zvýšený výskyt většinou drobné kriminality (někde působí problémy „gangy“ dětí a mladistvých). Opomenout nelze ani kriminální aktivity, jejichž oběťmi jsou sociálně vyloučení obyvatelé (např. lichva). Některé lokality jsou ztíženy rovněž větším výskytem různých typů závislostí (gamblerství, alkoholismus, méně často také narkomanie). V některých lokalitách existuje zvýšené napětí mezi sociálně vyloučenými obyvateli a v okolí žijící většinovou částí populace.
- 3.3.4 Za krajové specifikum je možné považovat skutečnost, že významným vlastníkem bytového fondu ve velké části sociálně vyloučených lokalit je Realitní skupina RPG Real Estate.¹² Druhým nejvýznamnějším vlastníkem bytového fondu ve vyloučených lokalitách na Ostravsku byly donedávna místní samosprávy. Ty však – s výjimkou Havířova – postupně přistupují k privatizaci. Přestože v některých lokalitách vlastníci domů přistoupili k rekonstrukcím (či je plánují), lokality se ve většině stále vyznačují horší kvalitou bydlení, špatným technickým stavem domů a prostorovou stigmatizací (jde o tzv. špatné adresy).
- 3.3.5 Koncentrace a nadreprezentace sociálně vyloučených, převážně romských lokalit ovlivňuje řadu parametrů sociálních, ekonomických a dalších okolností a podmínek života Moravskoslezského kraje. Kromě již zmiňovaných vzdělanostních vlivů identifikovala například analýza Ministerstva vnitra na datech za rok 2010 fakt, že MSK vykazuje po Ústeckém kraji druhé nejhorší parametry indexů nezaměstnanosti, vyplacených sociálních dávek a kriminality, kde mezi deseti nejhoršími bývalými okresy v rámci celé ČR Ministerstvo vnitra identifikovalo Ostrava-město (2. Pořadí), Bruntál (8.) a Karviná (9.).¹³
- 3.3.6 Vzhledem k již dlouhodobé existenci vyloučených lokalit, koncentraci dlouhodobě nezaměstnané a v mnoha případech nezaměstnatelné populace v uzavřených a izolovaných enklávách, představují vyloučené lokality kumulaci sociálních a ekonomických problémů s dlouhodobou setrvačností a projekcí do budoucího vývoje MSK. Uvnitř lokalit dnes vyrůstá již druhá generace, která je socializována do životních vzorců a drah sociálního vyloučení, degradovaných vzdělanostních, profesních a pracovních šancí se

¹¹ GAC (2006): *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: MPSV.

¹² Tato skupina vlastní na území kraje téměř 44 tisíc bytů, ve kterých žije téměř 150 tisíc lidí. Bytové domy se nacházejí ve 27 městech a obcích Moravskoslezského kraje. (Kvasnička, tamtéž)

¹³ Přehledy rizikovosti krajů podle kriminality, nezaměstnanosti a počtu vyplacených sociálních dávek odrážejících míru chudoby. MV ČR 2011.

3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA MSK

silným zatížením pohybu v šedé či nelegální ekonomice a s klesající identifikací s podmínkami, životním způsobem a soudržností majoritní populace. Tento vývoj zvyšuje a kumuluje jak rizika silné sociální devastace obyvatel vyloučených lokalit, tak rizika emitování významných sociálních, bezpečnostních a dalších problémů, které již v jiných částech ČR vedly k závažným poruchám soudržnosti a k eskalaci sociálního a etnického napětí a střetům, včetně extremismu.

3.4 Nezaměstnanost

- 3.4.1 Závažným dlouhodobým problémem je vysoká míra nezaměstnanosti v kraji. Od poloviny 90. let 20. století až do konce roku 2010 kraj vykazoval druhou nejvyšší hodnotu míry nezaměstnanosti v České republice. K 31. 12. 2011 se umístil na třetím místě po Ústeckém a Olomouckém kraji. V rámci kraje existují značné rozdíly mezi okresy. Zatímco se okres Frýdek-Místek pohybuje okolo průměrné míry nezaměstnanosti České republiky, okresy Bruntál a Karviná vykazují jedny z nejvyšších hodnot míry nezaměstnanosti v rámci okresů České republiky. Vysoká míra nezaměstnanosti se negativně odráží v mnoha oblastech lidského života.
- 3.4.2 Moravskoslezský kraj také eviduje nejvyšší počet uchazečů o zaměstnání ze všech krajů ČR. V celkovém počtu uchazečů o zaměstnání zaujímaly okresy MSK v rámci ČR k 31. 12. 2011 místa v první třetině žebříčku, přičemž okresům Ostrava- město a Karviná připadlo po Praze druhé a třetí místo
- 3.4.3 Prvotní příčinou rostoucí míry nezaměstnanosti, způsobenou reorganizačními změnami, se stal dlouhodobý strukturální nesoulad mezi nabídkovou a poptávkovou stranou trhu práce. Vlivem restrukturalizace a útlumu dříve silného postavení těžkého průmyslu v kraji došlo ke zrychlenému uvolňování pracovních sil, které terciární sektor nebyl schopen absorbovat. Z neumístěných na trhu práce tak narůstaly počty nezaměstnaných a kraj se začal potýkat se zvyšující se mírou nezaměstnanosti. V posledních letech došlo k dalšímu prohloubení míry nezaměstnanosti v důsledku hospodářské krize, která postihla řadu velkých firem nacházejících se na území Moravskoslezského kraje, které podnikají v odvětvích s největším útlumem a s prioritním zaměřením na export.

4 POSTOJE A JEDNÁNÍ OBYVATEL

HYPOTÉZA

Zdrojem změny a modernizace situace regionu není jeho vlastní obyvatelstvo, postoje, „výbava“ a chování obyvatelstva jsou naopak zdrojem kontinuity poměrů.

4.1 Nízká inovativnost

4.1.1 V regionu je ve srovnání s ostatními regiony malý počet výzkumníků na 1 000 zaměstnaných osob (1,5 výzkumníků na 1000/obyv.), oproti nejlépe hodnocené Praze (4,1 výzkumníku na 1000/obyv.). Nízký podíl výzkumníků na pracovní síle v podnikovém sektoru je v souladu s tvrzením o relativně vyšším podílu jednodušší výroby a montáže na hospodářství kraje. Vedle malého počtu výzkumníků v podnikatelském sektoru, kraj vykazuje také výrazně podprůměrný index vývoje počtu výzkumníků v tomto sektoru. S výše uvedeným také souvisí nízká patentová aktivita, kde MSK vykazuje po Plzeňském kraji druhý nejnižší počet. V MSK je v odvětví vědecké a technické činnosti zaměstnáno pouze 12,2 tis. obyvatel, např. Jihomoravský kraj má 32,3 tis. zaměstnanců. Nízkou inovativnost také dokládá nejnižší počet ekonomických subjektů přepočtený na počet obyvatel. MSK má v roce 2010 197 ekonomických subjektů na tis. obyvatel, kde pro srovnání v konkurenčním Jihomoravském kraji je to 246 subjektů na tis. obyvatel.

4.2 Nízký zájem o polis a participaci na veřejném životě

4.2.1 Setrvale podprůměrný zájem obyvatel MSK o veřejný život a participaci v něm demonstruje opakovaně podprůměrná účast obyvatel v parlamentních volbách. S výjimkou voleb v roce 1996 vykazuje MSK trvale nižší účast obyvatel ve volbách a dlouhodobě se pohybuje v tomto ohledu na předposledním 12. místě s nižší účastí patrnou pouze v Ústeckém kraji (ČSÚ).

4.2.2 V posledních letech se sice výrazněji začíná prosazovat růst občanských aktivit a spolků zaměřených na problematiku kvality životního prostředí, zejména ovzduší a na otázku aktivity místních samospráv v nejvíce zatížených městech. Výzkumy však ukazují značné štěpení veřejnosti mezi proaktivní částí populace a těmi, kdo na kvalitu životních podmínek rezignují a hledají vlastní zcela individuální řešení, včetně alternativy odstěhování se z regionu nebo rezignují zcela na otázky veřejného zájmu, zlepšování podmínek a možnosti zlepšení a modernizace. Rozdělení na aktivní a pasivní část ukazuje na většinový podíl těch, kdo již hledají některou formu řešení stávající neuspokojivé situace.

4.2.3 Vzhledem k tomu, že zejména v nejvíce exponovaných částech MSK veřejnost spojuje znečištění ovzduší s průmyslovou výrobou a největšími průmyslovými podniky, jejichž jednání je mimo individuální vliv, spojuje aktivní část obyvatelstva svůj zájem na zlepšení situace zejména s činností občanských sdružení a dále s místní a regionální samosprávou a tím i s promítnutím svého zájmu do volebního chování v regionálních a místních volbách.

4 POSTOJE A JEDNÁNÍ OBYVATEL

4.2.4 Ačkoli výzkumy veřejného mínění systematicky ukazují, že nedostatečná kvalita životního prostředí a zejména znečištění ovzduší jsou prioritou většiny veřejnosti a tím i prioritou veřejného zájmu, situaci komplikuje periodicky aktualizovaná otázka zániku průmyslové výroby a znečišťovatelů a s ní spjaté sociální hrozby poklesu zaměstnanosti v průmyslu a návazných oborech. Předmětem diskuse přitom není otázka celkové modernizace a restrukturalizace regionu, který takovou propracovanou koncepcí ani nedisponuje, ale neustále aktualizované dilema mezi znečišťujícími, protože zastaralou průmyslovou infrastrukturou na jedné straně a utlumením zastaralého průmyslu na straně druhé. Oba tyto aspekty jsou ve veřejné komunikaci zesilovány cílenou PR a komunikační aktivitou, jakkoli je zřejmé, že největší producenti emisí vykazují nejen příznivé hospodářské výsledky, ale zároveň zvládají v jiných zemích lépe dodržovat emisní limity a regulace. Snaha podpořit tento neuspokojivý stav pomocí PR a veřejné komunikace citelně ovlivňuje politické a veřejné klima v exponovaných částech MSK.

4.2.5 Existence průběžného napětí a rozporu mezi čistotou životního prostředí, včetně zdraví, a zaměstnaností v průmyslu, způsobuje rozpolcení veřejného mínění a nedostatek konsenzu o dalším vývoji regionu a řešení strukturálních problémů zejména průmyslového Ostravska. Nedostatek konsenzu v podmínkách zřetelné evidence nepříznivého stavu ovzduší a jeho zdravotních dopadů vyvolává ve výzkumech patrný kumulovaný environmentální a sociální stress obyvatelstva i zřetelnou míru frustrace a napětí z neřešení této situace na úrovni městských i regionálních samospráv respektive vlády. Vysoké priority otázkám životního prostředí, zaměstnanosti a snížení kriminality jsou pak pochopitelně doprovázeny identifikací nedostatečného zájmu o řešení situace na straně zvolených zastupitelstev a veřejné správy. Mezi občany a odpovědnými samosprávnými institucemi existuje v této komplexní otázce citelná distance a bariéra.

4.2.6 Vzhledem k dosud nevyjasněným a přesně nezměřeným vzájemným vlivům znečištění mezi MSK a sousedícím polským regionem, i vzhledem k opakovaným tendencím místních a regionálních samospráv zdůrazňovat odpovědnost vlády ČR za vývoj životního prostředí a znečištění ovzduší, rozplývají se pro veřejnost zřetelnější kompetence a odpovědnost za hledání řešení a nápravu. Obdobně pak zůstává nejistá otázka po tom, na které úrovni veřejné správy lze očekávat zrod a zpracování strategie řešení a nápravy.

4.3 Regionální identita

4.3.1 Pro naše účely je důležitá míra, v jaké se jednotlivec identifikuje s daným územím. Tato teritoriální identifikace vyjadřuje sílu vztahu jednotlivce vůči zkoumanému území. Jak ukazuje např. European Values Study 1999/2000, u České republiky je až zarážející nepoměr mezi tím, jak málo procentům obyvatel je v porovnání se sousedními zeměmi či celoevropským průměrem nejbližší jejich obec a tím, o kolik procent obyvatel více se identifikuje se svou zemí, než sousední země či Evropané. V totalitním období se o regionálních či lokálních problémech v naší zemi vůbec nehovořilo a po roce 1990, se zase diskuse týkající se místních či regionálních problémů utopily

4 POSTOJE A JEDNÁNÍ OBYVATEL

především v makroekonomických či celostátních politických problémech. Výsledkem je, že občané České republiky mají nejslabší vztah k vlastní obci ze všech post-tranzitivních ekonomik vůbec. Patrně ještě silněji platí nedostatek patriotismu pro občany MSK, kteří se do regionu v mnoha případech přistěhovali za prací. Za zmínku stojí také specifický rys MSK, který spočívá v absenci společného regionálního vědomí u relevantních aktérů rozvoje kraje. Jejich aktivity jsou často dílčí, nekoordinované, neprovázané a až příliš lokálně orientované. Spolupráce v rámci regionu tedy není nijak intenzivní a často dochází dokonce ke vztahům konkurenčním. Přitom je pro kraj příznačná výhodná funkční komplementarita, kdy se vedle průmyslové aglomerace v rámci kraje vyskytují také horská a zemědělská území. Tato funkčně odlišná území v rámci regionu podporují jeho integritu v materiálním smyslu, nemateriální integrace kraje pak je o poznání nižší.

5 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ

HYPOTÉZA

Zdrojem změny není ani vlastní institucionální struktura spravující region.

5.1 Kdo odpovídá za rozvoj regionu a jak se k tomu staví?

- 5.1.1 Odpovědnost za rozvoj MSK v nejširším rozsahu („...všestranný svého území...“¹⁴) a za všechny procesy (přípravu a realizaci) je **svěřena přímo¹⁵ třem orgánům**: (a) *Moravskoslezskému kraji* (MSK v samostatné a přenesené působnosti), (b) *Ministerstvu pro místní rozvoj ČR* (MMR v přenesené působnosti) a (c) *Regionální radě Regionu soudržnosti NUTS II Moravskoslezsko* (dále RRMS). V české politice první orgány (MMR: koncepčně-koordinační role v rámci ČR, MSK strategicko-realizační role) v unijní politice všechny tři orgány (MMR a MSK koordinačně, RRMS strategicko-realizačně).
- 5.1.2 Toto **“trojvládí“ nad rozvoje kraje** je ještě v ČR pouze u Středočeského kraje a Hl. m. Prahy, kdy území kraje je shodné s územím Regionu soudržnosti (územní jednotka pro politiku EU). „Trojvládí“ přináší určité **výhody** jako např. možnost sladit cíle tří přístupů k řešení problémů a vytvářet tak synergické efekty, ale i **nevýhody** jako např. v náročné a zatím málo utvářené koordinační činnosti lidí z těchto tří institucí zejména při přípravě programových strategických dokumentů, programů a jejich mechanismů
- 5.1.3 V tomto programovém období (kdy probíhají realizační procesy rozvoje) **má největší význam** (v širší rozsahu, objemem prostředků) **i odpovědnost RRMS**. Racionálně jednou institucí se tak přes RRMS uskutečňují záměry, které v procesu tvorby strategických dokumentů (ROP¹⁶ na toto období) vytvářely jak MMR, ale pro MSK zejména KÚ. Oba tyto orgány (MMR a MSK) se tak mohly, měly soustředit na ty části „všeobecného rozvoje“, které jim více náleží (např. správa silnic, školství, atd.).
- 5.1.4 **Bude-li v ČR zachován systém ROP** i pro další programové období, může MSK využít určité výhody při přípravě svého strategického dokumentu (ROP) do r. 2020 a následně pak při realizaci. **Výhody tvoří dvě oblasti zkušeností**: (i) z tvorby již jednoho strategického dokumentu a (ii) z již tříletého provádění, tzn. realizace, monitorování a evaluace rozvojových záměrů MSK.
- 5.1.5 **Nepřímo** (z určitého pohledu pak přímo) se na odpovědnosti za rozvoj MSK podílí subjekty soukromého sektoru (firmy a instituce jako KHK¹⁷) a orgány veřejného sektoru (vlastní instituce MSK, jen několik státních detašovaných pracovišť centrálních orgánů). Zvláštní postavení mezi vlastními institucemi mají **orgány obcí a měst** MSK, které mají být „napojeny“ na rozvoj MSK.

¹⁴ Odst. 4, § 1, zákona č. 129/2000 Sb., o krajích.

¹⁵ Podle zákona č. 129/2000 Sb., o krajích a zákonu č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

¹⁶ ROP – regionální operační program regionu soudržnosti.

¹⁷ KHK – Krajská hospodářská komora (krajská instituce malých a středních podnikatelů pro MSK).

5 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ

5.2 Tendence opakovat strukturální chyby a priority z minulosti

5.2.1 Z dílčích koncepčních materiálů vyplývají *priority pro kraj*, zejména *informační a komunikační technologie, přesné strojírenství, materiálové inženýrství a cestovní ruch. Jestli chápeme jako strukturální chybu podporu těžby a zpracování uhlí a hutnictví, pak se tato strukturální chyba neprosazuje*. Problémem bariérou procesu restrukturalizace by mohly být tendence znovuotevření těžby uhlí v oblasti Frenštátu. Toto je ale ve stádiu nebezpečných úvah. Složité jsou vztahové procesy v restrukturalizaci. Hutě mají významný podíl na zhoršování životního prostředí, občané však preferují více zaměstnání než životní prostředí. Obecně v celé republice je pocíťován nedostatek kvalifikovaných odborníků – techniků. Existence VŠB TU Ostrava může tento problém pozitivně ovlivňovat. Zájem studentů o tyto obory roste, je však stále nedostatečný. U kvalifikovaných středních kádrů je problém zřejmě v nevyužívání vhodných prvků přípravy učňů v minulých obdobích (jde o celostátní problém). Orgány samosprávy nemohou přímo ovlivňovat produkci dříve nosných odvětví. Účinný tlak na jejich působení se projevuje např. ve vypisování rozvojových grantů ve vědě a životním prostředí firmami těchto odvětví. Přestavba dolních částí Vítkovic je příkladem snah o pozitivní působení dříve nosných odvětví v regionu. Rozvoj služeb osobního charakteru je ovlivňován trhem, kde kromě jiného působí výše příjmů, ale i historický vývoj v regionu.

5.3 Neziskový sektor, nevládní iniciativy (zpracováno z podkladu pp_ig_0229)

5.3.1 Ačkoli se v posledních letech začínají prosazovat občanské aktivity a spolky zaměřené především na problematiku životního prostředí, zejména kvalitu ovzduší, stále je počet a význam těchto nevládních organizací zcela nedostatečný. Obecně lze konstatovat, že aktivity nevládních iniciativ, neziskových nebo veřejně prospěšných organizací, byly v MSK dlouhodobě poddimenzovány a netěšily se většímu zájmu obyvatelstva MSK. Nedůvěra v jejich efektivitu, spojená s nízkým zájmem o politické dění a participaci na veřejném životě ze strany obyvatel MSK, viz kapitola 4.2., má za následek nedostatečný rozvoj v této oblasti. Ačkoli je stav ovzduší na Ostravsku dlouhodobě palčivým problémem, teprve v posledních letech vznikají takové nevládní organizace, které jsou schopny vést dialog s ministerstvem a zastupovat tak přímo obyvatelstvo regionu, čímž pomalu stoupá i jejich význam a všeobecná podpora.

5.4 Interakce a synergizace různých úrovní samosprávy a veřejné správy (vláda, region, obec)

5.4.1 *Spolupráce samosprávných orgánů* (jak mezi krajskou a obecní, tak také mezi obcemi vzájemně) na území MSK *je spíše zákonem vymezená, než se prakticky provádí*. Samosprávné orgány obcí (Zastupitelstva) se věnují především vlastním záměrům rozvoje (vlastní program rozvoje) a i když v těchto dokumentech najdeme určité vazby na dokumenty kraje, pak vztahy k sousedním obcím jsou ojedinělé. Týká se to zejména koncepcí a záměrů

5 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ

rozvoje. Dokladem toho stavu je např. výše uvedené složení Strategické expertní skupiny pro aktualizaci Strategie kraje pro období do roku 2020 (viz výše bod 5.1.5).

- 5.4.2 ***V implementační fázi naopak existuje silná vazba a zdroje synergií*** v propojenosti mezi úrovněmi samosprávných orgánů obcí, měst a kraje. Důvodem jsou zájmy obcí a měst získat podpůrné prostředky z ROP NUTS II Moravskoslezsko, kterými obce a města MSK naplňují své záměry a cíle rozvoje.
- 5.4.3 Od roku 2009 se připravuje aktualizace Strategie rozvoje kraje pro období do roku 2020, práce koordinuje Agentura pro regionální rozvoj Ostrava, a.s. pod vedením ***Strategické expertní skupiny*** (34 členů složená z vrcholných představitelů krajské a obecní samosprávy, zástupců významných podniků, krajských institucí a zájmových sdružení a je orgánem zastřešujícím celý proces zpracování Strategie) a práce šesti ***Tematických skupin*** (skupina Výzkum, vývoj a inovace pro konkurenceschopnost-18 členů, Kraj uprostřed regionu-13, Jedinečné území-20, Rozdíly v lidech-17, Image a identita-14 a Zpracovatelský tým 19 členů). Nedostatečné je zapojení zástupců obcí a měst MSK, např. z 22 obcí s rozšířenou pravomocí (tzv. ORP) je zastoupeno pouze jedno město a pak Sdružení pro obnovu venkova MSK.
- 5.4.4 Téměř v poslední fázi přípravy je ***aktualizace Strategie rozvoje kraje pro období do roku 2020*** byly vytýčeny ***4 priority***: 1. Konkurenceschopná, inovačně založená ekonomika, 2. Dobré vzdělání a vysoká zaměstnanost–příležitost pro všechny, 3. Soudržná společnost–kvalitní zdravotnictví, cílené sociální služby a úspěšný boj proti chudobě a 4. Kvalitní prostředí, služby a infrastruktura pro život, práci a návštěvu.
- 5.4.5 ***Státní či národní, linie zdrojů pro přípravu rozvojových záměrů regionů*** v ČR je zatím vypracované ***Národní rozvojové priority ČR pro období 2014+***, kde pro regionální dimenzi (Integrovaný území rozvoj) jsou vytýčeny tři prioritní oblasti: (i) ***posílení regionální konkurenceschopnosti***, (ii) ***podpora územní solidarity*** a (iii) ***zlepšování kvality životního prostředí***.
- 5.4.6 Předpokládá se přitom, že ***při přípravě rozvoje MSK se využijí zkušenosti implementačních orgánů***, úřadů MSK a RRMS, ***a podklady a názory obcí a měst MSK***.
- 5.4.7 Snad ***vyšší míru spolupráce*** (integrace) veřejného, soukromého a občanského sektoru lze zaznamenat ***na venkově MSK*** (v některých krajích je podobně na stejné vysoké úrovni) ve formě aktivit MAS (Místní akční skupiny podporována programem LEADER+). Účinnost, rozsah aktivit a míra velikosti dopadů na cílové skupiny obyvatel je při obětavé práci těchto MAS nižší.
- 5.5 Existence propracované strategie modernizace, její implementace a zpětná kontrola**

5 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ

5.5.1 Existují nebo se zpracovávají strategické či dlouhodobé záměry rozvoje územních celků nebo dílčích problémů (např. koncepce inovace, strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy i dalších měst). Mezi základní strategické materiály patří především dokumenty územního plánování. Jejich realizace (např. vybudování obchodního centra Nová Karolina, snahy o efektivní využití historických budov Textilia, přestavba a nákladné přebudování dolní oblasti Vítkovic na významné kulturní, společenské, vědecko-výzkumné centrum) dotváří postupně Ostravu jako nadregionální metropoli. Velká část OK aglomerace je zařazena mezi strukturálně postižené oblasti s možností obdržet podporu pro rozvoj ze státního rozpočtu. Jsou přesně definovány oblasti pomoci, zejména na vědu, výzkum, infrastrukturu, služby. To společně s institucemi, které koordinují procesy spojené se strukturální pomocí, vytváří příznivé institucionální prostředí pro pozitivní strukturální změny. V současné době se připravuje využití dotace 1,3 miliardy Kč pro projekty rizikového kapitálu (pro celou ČR). Z tohoto procesu jsou vyloučeny hutě. Problémem (ne bariérou) je skutečnost, že v Ostravě není lokalizována žádná centrála firem, či bank.

5.6 Chybí centrální instituce státu

5.6.1

6 EKONOMIKA

HYPOTÉZA

Je skutečně zaměstnanost závislá na průmyslu. Strukturální a výkonové charakteristiky ekonomiky MSK ve srovnání s dalšími regiony ČR a EU. Modernizace nebo strukturální rozvoj? Bariéry modernizace a bariéry strukturálního rozvoje.

6.1 Silná kontinuita a predeterminace

6.1.1 V MSK existuje silná kontinuita a predeterminace dosavadního vývoje; zejména odvětví paliv a metalurgie mají v ekonomice kraje významné postavení. Byť jejich podíl na ekonomické struktuře kraje se snížil, politika managementu udržuje jejich významné postavení.¹⁸ Z kontinuity vývoje vyplývá bariéra z hlediska chápání těchto odvětví obyvatelstvem. Je přeceňován jejich vliv na zaměstnanost, a tudíž nálady obyvatel ve vztahu k těmto odvětvím nejsou vyloženě negativní.¹⁹

6.2 Strukturální zátěž z minulosti

6.2.1 MSK byl v období před rokem 1989 charakterizován ekonomicky jako bašta těžkého průmyslu a byl označován za ocelové srdce republiky. Odvětví těžby, zpracování uhlí a hutnictví, která byla nositelem této charakteristiky, zaznamenala díky působení trhu a organizačních změn výrazný pokles. Ten je možno ocenit poklesem produkce zhruba o polovinu hodnocený počtem úbytku pracovníků řádově několikanásobně. I přesto z propočtů ekonomické výkonnosti je MSK zařazen mezi kraje, které vykazují parametry zaostávání. Do této skupiny spadá 8 krajů, MSK však systematicky zlepšuje ekonomické parametry a jeho vývoj směřuje mezi stabilizované regiony. Do této skupiny jsou zatím zařazeny 3 kraje, jejichž parametry se v posledních letech spíše zhoršovaly. MSK má třetí největší podíl na tvorbě HDP v rámci ČR. Při použití indikátoru HDP na jednoho obyvatele dosahuje MSK postavení průměrného regionu. V kraji došlo v období 2001-2010 k nejvyššímu růstu přidané hodnoty. Rozbor těchto indikátorů ukazuje, že kraj směřuje ekonomicky k větší výkonnosti ne díky odvětvím těžkého průmyslu, ale postupnou permanentní restrukturalizací. Koncepční politika regionálních aktérů směřuje k prioritnímu rozvoji oboru informační a komunikační technologie, přesné strojírenství, materiálové inženýrství, cestovní ruch. Strojírenství a automobilový průmysl budou podle koncepčních představ dále tvořit součást ekonomiky kraje, nejsou však již prioritou. Nelze konstatovat, že současný ekonomický vývoj a jeho priority je strukturální chyba. Vliv těžkých odvětví však bude i nadále v regionu významný, nikoliv však ve vázání zdrojů pro použití v modernějších odvětvích, ale zejména v působení na životní prostředí a myšlení lidí.

¹⁸ V práci Regionální disparity (Kutscherauer a kol.) jsou provedeny propočty. Vývoj kraje směřuje k jeho zařazení do pásma stabilizovaných regionů, kraj má nejvyšší tempo růstu přidané hodnoty mezi kraji, je na třetím místě mezi kraji ve tvorbě HDP

¹⁹ Nelze doložit průzkumem; reakce na televizní kritiku anglické televizní společnosti firmy Mittal ze strany zaměstnanců nebyly silně negativní.

6 EKONOMIKA

6.3 Podnikatelské prostředí

6.3.1 Podle počtu registrovaných jednotek, které vyjadřují počet ekonomických subjektů, je MSK v této oblasti dlouhodobě nejslabším regionem ČR. Podobně jako v případě podílů self-employed na zaměstnanosti je i zde situace způsobena dlouhodobou závislostí na velkých podnicích a nízkou inovativní schopností obyvatelstva v regionu. V MSK je také nejméně podnikatelů v přepočtu na 1000 obyvatel (170,63 v roce 2010, přičemž byl pozorován pokles v roce 2011). Také z výsledků srovnávacího výzkumu Město pro byznys České republiky 2011, ve kterém bylo hodnoceno podnikatelské prostředí, kvalita lokality, pracovní trh, přístup veřejné správy a cenové podmínky, vyplývá, že většina měst v rámci MSK patří mezi ty horší v ČR. Souhrnně lze konstatovat, že MSK disponuje nejméně vhodným podnikatelským prostředím v ČR.

6.4 Investice do vědy a výzkumu

6.4.1 Výdaje soukromého sektoru se pohybují v lepším průměru ve srovnání s ostatními regiony. Problémem ovšem zůstávají vládní výdaje na podporu regionální vědy výzkumu. V roce 2010 byly vládní výdaje v Moravskoslezském kraji 0,740 mil. Kč na tisíc obyvatel. Z celkové pozice krajů je Moravskoslezský na desátém místě, kdy např. druhý (po Praze) nejlépe hodnocený kraj (Jihomoravský) dosáhl na částku 3,3 mil. Kč.

6.5 Infrastruktura vědy a výzkumu

6.5.1 Budovány jsou různé infrastrukturní komponenty pro podporu vědy, výzkumu i výuky: od počítačových sítí, přes výpočetní systémy, až po různé multimediální služby. Tyto komponenty či služby však doposud často *trpí tím, že byly vyvíjeny samostatně* a nedostatečně zohledňovaly možnost svého dalšího využití. Mezi institucemi to znamená např. zavést organizaci, jednotlivce připravit přístup do informačního systému, (jedné, více organizací), aby je dokázal použít pro VV a výuku.

6.5.2 Velmi těžce se vytváří styčné platformy VaV (spolupráce s VŠ, VÚ s průmyslem na řešení klíčových problémů vědy) k vytváření strategie přenosu znalostí do průmyslu a inovací, a k překonávání segmentovanosti velkých VaV infrastruktur. Jen v tomto programovém období (v r. 2009) získal MSK (stejně tak Liberecký kraj) k realizaci pouze jeden velký projekt k výstavbě velké VaV infrastruktury (IT4Innovation, VŠB – TUO), když např. Jihomoravský kraj získal ve stejné „soutěži“ OP VVI čtyři velké projekty.

6.5.3 Výrazné zapojení MSK při budování velkých infrastruktur VaV ČR se počítá v prioritní disciplíně e-INFRASTRUKTURA²⁰.

²⁰ Cestovní mapa ČR velkých infrastruktur pro výzkum, vývoj a inovace, MŠMT ČR, z 15.3.2010. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vyzkum/schvaleny-text-cestovni-mapy>.

6 EKONOMIKA

- 6.5.4 Významnou VaV aktivitou MSK byl v letech 2009-2010 projekt CERADA²¹, 7. rámcového programu EU. Jeden z výstupů poskytuje tolik potřebnou platformu pro první fáze VaV v podobě interaktivní databáze VaV pracovišť ze čtyř krajů, z nichž po jednom je zastoupen jak Polsko, tak Slovensko.

²¹ CERADA, Central Europe Research And Development Area. Dostupné na:
<http://www.cerada.org/database/>.

7 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

HYPOTÉZA

MSK patří v regionu Slezska k nejvíce znečištěným prostředím zejména v ovzduší v Evropě, prostředí je profilovým problémem a bariérou rozvoje MSK a hlavním argumentem pro restrukturalizaci a modernizaci regionu.

7.1 Pokles velkých emisí po restrukturalizaci a utlumení těžkého průmyslu z extrémního znečištění na evropská měřítka a nadprůměrné znečištění prachovými částicemi a na ně vázanou toxicitou

7.1.1 Pokles extrémních hodnot znečištění, k němuž došlo před rokem 2000, byl způsoben výrazným utlumením těžkého průmyslu, nikoli však modernizací a zefektivněním technologických postupů. I po roce 2000 je však MSK, a především oblast Ostravské aglomerace, nejen nejvíce znečištěnou oblastí ČR, ale také jednou z nejvíce znečištěných oblastí v Evropě. Navíc, společně se slezskou částí Polska, jde o nejrozsáhlejší znečištěný region Evropy vůbec. Charakteristickým rysem pro ovzduší v MSK je v současnosti především vysoká koncentrace polévatého prachu, jež je vzhledem k průkaznému negativnímu dopadu na lidské zdraví nejvíce sledovanou složkou znečištění ovzduší. V MSK se nachází hned devět z deseti monitorovacích stanic, na kterých byly nejvíce a nejčastěji překračovány imisní limity pro zákonem sledovanou látku PM10, což zcela jasně vypovídá o situaci v MSK vzhledem k ostatní regionům ČR. Navíc je potřeba vzít v potaz, limity jsou překračovány několikanásobně, ať již hovoříme o množství vypouštěných látek, nebo počet smogových dní. Hrozbou pro lidské zdraví jsou především vysoké koncentrace malých prachových částic (menší než PM2.5, především PM1), které jsou stejně jako částice PM10 součástí znečištění suspendovanými částicemi (poletavý prach, prašný aerosol). Na těchto malých částicích (především PM1) jsou vázány organické látky typu karcinogenních polycyklických aromatických uhlovodíků. Kvůli průmyslu jsou koncentrace karcinogenního benzo-a-pyrenu, nejnebezpečnějšího z těchto látek, několikanásobně zvýšeny. Jeho přítomnost v ovzduší je v Ostravě největší v Evropské unii (Šrám 2009), a to nejen v oblastech spadových a blízkých průmyslovým zdrojům, kde jsou koncentrace enormní (Ostrava - Radvanice, Ostrava - Bartovice, Orlová, Karviná, Bohumín), ale také v nespadových, relativně od průmyslu vzdálených rezidenčních oblastech s velkou vahou obyvatelstva jako je Ostrava – Jih či Ostrava – Poruba. Znečištění způsobuje zvýšené riziko výskytu kardiovaskulárních nemocí, nemocí dýchacích cest, rakoviny, poruch tvorby spermií a poruch v genetické výbavě plodu. Je potřeba si uvědomit, že mezi nejvíce ohrožené skupiny obyvatelstva patří malé děti a těhotné ženy a tak se znečištění promítá do života nejen současné, ale i nastupující generace obyvatelstva.

7.1.2 Stává se již téměř pravidlem, že zákonem stanovený limit smogových dnů, tedy českou legislativou povolených třicet pět dní v roce, kdy prach v ovzduší může v dané lokalitě přesáhnout imisní limit, je v některých lokalitách vyčerpán již v druhé polovině února daného roku. Obyvatelé mnoha míst v MSK tak protizákonně dýchají znečištěný vzduch, což má přímé dopady na

7 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

jejich zdraví a délku života, i více než 100 dní v roce. Je s podivem, že největší znečišťovatel v MSK, ačkoli dosahuje velmi dobrých hospodářských výsledků, není donucen k modernizaci technologií v zastaralých provozech tak, aby byl schopen splňovat hygienické normy a zákonem stanovené limity. Navíc je zjevné, že kvůli veřejným střetům, které tuto otázku provázely a provázejí, kvůli nejednotě a benevolenci úřadů, není hutní gigant, společnost Arcelormittal, donucen dodržet v ČR zákonný stav, ačkoli tak společnost činí v 95% svých provozoven a výrobních zařízení ve světě (včetně ISO 14001). Namísto tlaku k dodržování zákonem stanovených norem a především nutné modernizaci technologických zařízení dochází k dobrovolným dohodám, jejichž výsledek je více než nejistý. Ačkoli je v prostředí MSK zřejmý a opodstatněný tlak na udržení zaměstnanosti, je navýsost jasné, že pouze masivní investice do modernizace technologických zařízení může vést k udržení hutního průmyslu v MSK. Jestliže nebudou tyto investice realizovány, dojde vzhledem ke stavu technologií jednotlivých provozů k zastavení a opuštění provozů, ať již z důvodu efektivnosti, nebo ukončení provozuschopnosti v zákonem stanovených podmínkách. Při realizaci jakýchkoli inovací, jež mají vést ke snížení zátěže ovzduší je také potřeba zajistit sledování vlivu inovace na stav ovzduší. Jelikož emise nejvíce rizikových suspendovaných částic PM1 nejsou monitorovány, nelze ani sledovat, zda opatření vedoucí ke snížení emisí mají či budou mít kýžený efekt i na látky zdraví nejvíce škodlivé.

7.2 Import a export znečištění MSK v rámci Slezska s Polskem

7.2.1 Jednou z příčin nejistoty a sporů v otázce znečištění ovzduší je nedostatečná identifikace původců a zdrojů znečištění. Týká se to jednak sporů o proporcii průmyslového znečištění, dopravy a domácností, za druhé pak vzájemných přesahů se sousedním Polskem. V obou případech je nedostatek informací jednou z bariér v debatě o možnostech nápravy a snížení emisí. Tuto bariéru v oblasti monitorování emisí lze jednoznačně připsat na vrub technické stagnaci ve způsobu měření a v dosud málo otevřeném přístupu k zapojení moderních senzorových technologií do monitorování ovzduší v reálném čase a zejména zpřístupnění precizních a lokalizovaných informací pro veřejnost, jak pokud jde o stav, tak zejména původ znečištění. Vývoj ukazuje, že ačkoliv jsou průmyslové části MSK jedněmi z nejvíce znečištěných míst v Evropě, zůstává ČR jednou z posledních zemí, kde stagnuje modernizace získávání, zpracování a zpřístupnění dat o kvalitě životního prostředí. Jde v tomto případě o technologické zaostání, které se rychle prohlubuje zejména s nástupem moderních technologií umožňujících zcela individuální a mobilní sledování ovzduší, například pomocí inteligentních mobilních přístrojů. Technická nedostatečnost v měření původu znečištění a jeho průběhu v reálném čase je také závažnou bariérou rozvoje zejména v průmyslových částech MSK.

7.3 Zdravotní dopady znečištění (Životní způsob obyvatelstva ve vztahu k životnímu prostředí a vlastnímu zdraví)

7 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

- 7.3.1 Výrazné znečištění ovzduší v regionu přináší významné zdravotní rizika pro jeho obyvatele. Zahrnuje to především zvýšené riziko rakoviny, kardiovaskulárních onemocnění, onemocnění dýchacího systému (např. astma) atd., ale i zvýšení celkové míry nemocnosti. Zhoubné nádory jsou velmi závažným onemocněním a jejich výskyt v kraji má rostoucí trend. V roce 2010 dominovaly u mužů a žen úmrtí na onemocnění oběhové soustavy následované nádorovými onemocněními, kde významný podíl dosáhly právě nádorová onemocnění průdušnic, průdušek a plic. To platí nejen pro úmrtnost, ale i výskyt daných onemocnění, který je vysoký především u mužů.
- 7.3.2 V Moravskoslezském kraji považuje větší podíl lidí kouření za součást svého životního stylu nebo za dobrou věc v porovnání s podílem u dalších krajů dohromady. Výrazně větší podíl obyvatel se téměř nikdy nevěnuje sportovní činnosti nebo jen zřídka, v porovnání se stejným podílem za další kraje. A naopak, sportovní činnosti se jeden krát za týden věnuje výrazně nejnižší podíl lidí. Existuje zde tak s největší pravděpodobností dopad nepříznivého stavu životního prostředí v kombinaci s nezdravým životním stylem.

7.4 Neprůmyslové zdroje

- 7.4.1 Z analýzy kvality ovzduší v Ostravě (ZÚ Ostrava 2008-2009) vyplývá, že na celkovém znečištění prachovými částicemi PM₁₀ se podílely zvláště velké, velké a střední zdroje z 88,2 %, lokální topeniště z 6,1 % a doprava z 5,7 %. Ačkoli jsou střídavě přijímány opatření ke snižování produkce škodlivin z lokálních topenišť, ne vždy je tomu v podobě podpory spotřeby ušlechtilých paliv, a účinky takovýchto opatření na celkový stav ovzduší v MSK jsou diskutabilní. Ačkoli je myšlenka snižování emisí ze všech zdrojů na první pohled líbivá, je potřeba mít na mysli, že 90% znečištění způsobují velké a střední průmyslové zdroje a tedy i snižování emisí by mělo z 90% připadnout na tyto zdroje.

7.5 Počet smogových dnů Počet dní s překročenými limitami (v měsíci, roku) u různých škodlivin

- 7.5.1 Moravskoslezský kraj patří k regionům s nejvíce znečištěným ovzduším v Evropě. Denní limity prašnosti jsou výrazně přesahovány. Na území regionu jsou překračovány imisní limity pro mnohé škodlivé látky, jakými jsou PM₁₀, benzo(a)pyrén, NO₂, těžké kovy atd. Kraj dominuje v emisích tuhých částic a CO mezi kraji ČR (v t). Přední místo má v produkci oxidu dusíku a SO₂, kde v roce 2009 dosáhl druhého místa hned po Ústeckém kraji. V produkci CO přitom tento kraj dominuje nejvýrazněji.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- [1] *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2011*. Dostupná na:
http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2011p1/analyza1p2011.pdf.
- [2] *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Moravskoslezském kraji v roce 2010 a předpokládaný vývoj v roce 2011*. Dostupná na
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/analyzy/otkraj1210.pdf>
- [3] *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. GAC (2006;). Praha: MPSV.
- [4] CERADA, Central Europe Research And Development Area. Dostupná na:
<http://www.cerada.org/database/>.
- [5] Cestovní mapa ČR velkých infrastruktur pro výzkum, vývoj a inovace, MŠMT ČR, z 15.3.2010. Dostupná na: <http://www.msmt.cz/vyzkum/schvaleny-text-cestovni-mapy>.
- [6] *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. Comparative Report. OECD, 2012. [on-line]. [12-05_2012]. Dostupná na: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/11/49478474.pdf>
- [7] KOUCKÝ, J., LEPIČ, M.: *Kvalifikační požadavky na vzdělání v krajích České republiky*. 2008. Středisko vzdělávací politiky. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- [8] *Krajská ročenka školství 2010*. ÚIV 2011.
- [9] KVASNIČKA, Radim. *Popis sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska*. Praha: ASZ, 2010.
- [10] Lokální partnerství Bruntál: *Strategický plán Lokálního partnerství Bruntál: Plán integrace sociálně vyloučených osob ve městě Bruntál*. Praha: ASZ, 2011.
- [11] *Motivace, aspirace, učení. Hodnocení úrovně vzdělání v ČR a ohledem na krajskou diferenciaci*. ÚIV 2006.
- [12] PALEČKOVÁ, J. a kol.: *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006. Poradí si žáci s přírodními vědami?* 2007. ÚIV.
- [13] PALEČKOVÁ, J., TOMÁŠEK, V., BASL, J.: *Hlavní zjištění z výzkumu PISA 2009. Umíme ještě číst?* 2010. ÚIV.
- [14] *Praha má nejvíce podnikatelů a jejich počet stále roste*. Dostupná na <http://www.podnikatel.cz/clanky/v-jakych-krajich-podnika-v-cesku-nejvice-lidi/>.
- [15] *Přehledy rizikovosti krajů podle kriminality, nezaměstnanosti a počtu vyplacených sociálních dávek odrážejících míru chudoby*. MV ČR 2011.
- [16] *Rámec konkurenceschopnosti a východiska predikce budoucího vývoje identifikovaných klíčových faktorů konkurenceschopnosti Ostravy na období 2012 – 2020*.
- [17] RYŠKA, R. (Ed): *Kvalita škol a hodnocení výsledku vzdělávání*. 2007. PedF UK.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- [18] *Srovnávací studie Město pro byznys České republiky 2011*. Dostupná na <http://www.mestoprobyznys.cz/>
- [19] *Školství v krajích podle ISCED-97*. ÚIV 2010.
- [20] *Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit je výstupem výzkumu Sociologický výzkum zaměřený na analýzu podoby a příčin segregace dětí, žákyň, žáků a mladých lidí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí*. GAC (2009). Studie pro MŠMT ČR.
- [21] *Výzkum a analýza postojů a sociálních strategií obyvatel Ostravy vzhledem ke znečištění ovzduší a jeho možným dopadům na zdravotní stav dětí i dospělých, Závěrečná zpráva*. GAC (únor 2010). Praha.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ